

Hodnocení krajinného rázu, určení míry jeho dochovalosti - Doc. Ing. arch. Jiří Löw

Úvodní charakteristika metodického postupu

Původní metodika (Löw a Kučera, 1996) vznikla za účelem stanovení kvantitativních a kvalitativních kritérií, jejichž uplatnění by umožnilo zohlednit ekologické principy ochrany zemědělské půdy a krajinného rázu v rámci procesu urbanizace území. Tento cíl je dále precizován, až ústí ve vydání souborné publikace Krajinný ráz (Löw a Míchal, 2003), jako výstupu z grantového projektu Péče o krajinu II – Krajinný ráz, Ministerstva životního prostředí. Doc. Ing. arch. Jiří Löw je držitelem autorizací pro územní plánování, architekturu, projektování ÚSES a EIA, zabývá se propojením územního plánování s krajinnou ekologií a ochranou životního prostředí.

Krajinný ráz se podle Löwa a Kučery (1996) odvíjí v první řadě od trvalých ekologických podmínek a ekosystémových režimů krajiny, tedy základních přírodních vlastností dané krajiny (primární krajinná struktura). V těchto rámcích je krajinný ráz dotvářen (krajiny přírodní) až vytvářen (krajiny antropicky přeměněné) lidskou činností a životem lidí v nich (sekundární krajinná struktura).

Krajinný ráz je vytvářen a **charakterizován souborem typických přírodních a člověkem vytvářených znaků**, které jsou lidmi vnímány a určitý prostor pro ně identifikují. Typické znaky krajinného rázu jsou vytvářeny přírodními podmínkami území a krajinotvornými způsoby využívání území a projevují se v obraze dané krajiny. Různé kombinace typických znaků vytvářejí různé typy krajinného rázu. Různá míra dochovalosti typických znaků určuje míru dochovalosti krajinného rázu v jednotlivých částech krajiny.

Zjištění **míry dochovalosti krajinného rázu** je významnou složkou metodického postupu. Pro stanovení, jak je krajinný ráz dochován v hodnoceném místě slouží porovnání, jak reprezentativně jsou typické znaky dané oblasti v daném místě dochovány a jakou má tedy místo z hlediska krajinného rázu hodnotu.

Specifické pojmy, se kterými hodnocení pracuje

Základní krajinářský celek je individuální krajinný prostor vymezený pohledovými bariérami, který je uvnitř sebe pohledově spojitý z více než jednoho pozorovacího stanoviště. Jeho typické znaky, které jsou vnímány zblízka – např. vnitřní prostředí lesa, či louka obklopená lesem, vytvářejí krajinný interiér.

Nadřazený krajinářský celek je krajinný prostor tvořený širšími, dálkovými pohledy. Obsahuje zpravidla více základních krajinářských celků. Jeho typické znaky jsou vnímány z dálkových pohledů a jsou tvořeny tvary horizontů, které jej vymezují, dominantami a makrostrukturou svahů a vytvářejí tak krajinný interiér.

Typické znaky krajinného rázu jsou jednotlivé, člověkem v krajině smyslově přímo i zprostředkovaně vnímané charakteristiky krajiny, které spoluvytvářejí její obraz a určitý prostor pro člověka identifikují. Soubor typických znaků dané krajiny vytváří její ráz.

Míra dochovalosti krajinného rázu je dána poměrem typických znaků dané oblasti k typickým znakům dochovaným v daném místě. Krajinný ráz oblasti je v jednotlivých místech dochován v různé míře. Zjištění, kde je dosud dochován v relativní úplnosti, kde jen v náznacích a kde je momentálně zcela setřen, má zásadní význam pro stanovení míry a způsobu ochrany.

Principy a proces hodnocení krajinného rázu

Popisovaný postup vychází z prací: Löw (1999), Löw, Kučera (1996), Löw, Míchal (2003).

Postup definování krajinného rázu:

I. Určení typu krajinného rázu a jeho prostorové vymezení

- II. Vyhodnocení dochovalosti krajinného rázu
- III. Určení způsobu ochrany krajinného rázu

I. Určení typu krajinného rázu a jeho prostorové vymezení

Tato část slouží k diferenciaci území podle typů krajinného rázu a k vyhodnocení reprezentativnosti jejich zastoupení. Jde tedy o hodnocení typologické. To vyžaduje co největší území a větší měřítko (cca 1 : 25 000).

1. Vyhodnocení přírodních podmínek území a jeho typických ekosystémových režimů

Cílem je postihnout ty přírodní složky, které rozhodující měrou ovlivňují využitelnost přírodních zdrojů v území (a tvoří tedy rámce pro dlouhodobé využívání krajiny člověkem) a vystihnout základní prostorové rámce území dané reliéfem.

Hodnotí se zejména reliéf, geologické prostředí a zásoby nerostných surovin¹, hydrologické vlastnosti, půda, klimatické podmínky, potenciální společenstva.

2. Vyhodnocení dlouhodobých krajinnotvorných způsobů využívání území

Vyhodnocení krajinnotvorných způsobů využívání daného území se vztahuje na delší časový úsek (pak dochází k oboustrannému vlivu přírodních podmínek na způsoby využívání a naopak). Krajinnotvorné činnosti jsou v různých územích různé a mají pro daný typ krajiny i různou váhu. Obligátně jsou nejvýznamnějšími krajinnotvornými činnostmi lesnictví, zemědělství, sídelní funkce, často však též těžba surovin, doprava, vodní hospodářství a rekreace. Spojuje v sobě sekundární a terciární krajinnou strukturu.

3. Definice typických znaků krajinného rázu

Typické znaky je nutno rozdělit na hlavní a doprovodné. Rozhodující je určení hlavních typických znaků, které o typu krajinného rázu rozhodují. Doprovodné mají charakter znaků, které daný ráz krajiny dotvářejí. Segmenty území, kde jsou tyto typické znaky stejné nebo podobné, jsou oblastmi krajinného rázu.

Typické znaky tvoří zpravidla:

- reliéf – mezo a makroformy, převaha tvarových prvků, jejich kombinace, velikost
- prostorová struktura ploch - typ plužiny, typ osídlení, struktura a uspořádání kultur (lesy listnaté a jehličnaté, hospodářský tvar, zemědělské kultury, vodní plochy apod.)
- struktura hran a linií – jejich druh (cesty, úvozy, strže, meze, větrolamy, vodní toky) a vegetační doprovod
- uspořádání ploch, hran a linií – způsob členění ploch, měřítko ploch, orientace hran a linií
- sídelní struktura – poloha sídla a jeho pohledová exponovanost (vrcholová, údolní, ve svahu...), typ a charakter sídla (sevěná zástavba, rozptýlená, samoty...), orientace stavebních čar, výšková hladina
- vnitřní charakteristiky ploch, linií a hran – interiér lesa (etážovitost), vnitřní struktura otevřených ploch (přítomnost solitér, typické kombinace plodin), prostupnost linií
- charakteristické typologické znaky staveb – objemy, půdorysy, tvary střech, materiály, oplocení
- typické identifikační detaily – barevnost, typické dřeviny

II. Vyhodnocení dochovalosti krajinného rázu

Tato část slouží k vyhodnocení dochovalosti jednotlivých typů krajinného rázu v konkrétních pohledově uzavřených prostorech (základních krajinářských celcích). Zároveň vyhodnocuje i jejich individuální (odlišovací) znaky. Jde tedy o hodnocení individuální.

4. Vymezení nadřazených krajinářských celků, rozčlenění krajiny na základní krajinářské celky a vymezení prostorů reprezentujících dané typy

---

¹ Zásoba nerostných surovin ani tak neovlivňuje současný krajinný ráz, jako by mohla znamenat jeho ohrožení v budoucnu. Může být také příčinou toho, proč člověk krajinu proměnil.

Nadřazený krajinářský celek je prostor vymezený převýšením makroreliefu, tvořícím širší pohledové horizonty v krajině. Obsahuje zpravidla více základních krajinářských celků. Mimo to je nutno se zabývat i jejich typickými dominantami, které formou akcentů pomáhají jejich identifikaci.

Základní krajinářské celky mohou být nejen pohledově uzavřené, ale i polootevřené a otevřené. Pro vnímání ZKC je významná i lidská schopnost vnímat krajinu v dostatečné podrobnosti. Rozeznávat jednotlivé krajinné prvky lze v závislosti na meteorologických situacích do vzdálenosti 2 km. Znamená to tedy, že základní krajinářský celek by neměl být delší, než dva kilometry.

ZKC se v první řadě vymezi na základě reliéfu. V území s dramatickým reliéfem je to jasné, v území s reliéfem plochým je nutno na základě terénních průzkumů vymežit i ostatní pohledové bariéry tvořené většinou kompaktními liniemi vzrostlých dřevin, stavbami a antropogenními násypy.

5. Vyhodnocení jednotlivých celků z hlediska míry dochovalosti typických znaků krajinného rázu v nich a vymezení krajinářských celků s dochovaným krajinným rázem pro jejich ochranu

V každém základním krajinářském celku se porovná soubor typických znaků příslušných danému typu krajinného rázu (výsledek první části) se skutečností. Zjistí se, jak reprezentativně jsou typické znaky dané oblasti v daném místě dochovány a jakou má tedy místo z hlediska krajinného rázu hodnotu.

Dostaneme tak ZKC určité **kategorie dochovalosti krajinného rázu:**

A. Výjimečně dochovaný krajinný ráz mají dochovány všechny typické znaky (hlavní i vedlejší). Tato kategorie je v praxi velmi vzácná a měla by být signálem pro ochranu přírody a pro památkovou péči.

B. Dobře dochovaný krajinný ráz. Jsou dochovány všechny hlavní typické znaky krajinného rázu a většina doprovodných.

C. Částečně dochovaný krajinný ráz. Je dochována podstatná část hlavních typických znaků a je možná obnova chybějících. Doprovodné znaky mohou být i silně setřeny.

D. Málo dochovaný krajinný ráz - u celků, kde jsou typické znaky z větší části setřeny a jejich obnova je obtížná.

III. Určení způsobu ochrany krajinného rázu

Jde o individuální návrh regulací a limitů. Principy ochrany krajinného rázu se detailně zabývá Löw a Míchal (2003) a Löw a Kučera (1996).

6. Stanovení stupně společenské ochrany krajinného rázu

Od velkoplošných chráněných území přes zóny zvýšené péče o krajinu až po běžná obytná území.

7. Návrh způsobů a míry ochrany krajinných celků

Podle stupně ochrany určíme územně plánovací regulace a limity využití území. Regulativy budou různého charakteru, od vyhlášení za nezastavitelné území, přes regulaci hustoty, výšky a rozsahu zástavby až po stanovení doporučených dřevin k výsadbě na určitých místech.

Literatura

LÖW, J. Hodnocení a ochrana krajinného rázu. In: *Péče o krajinný ráz – cíle a metody*. Ed. I. Vorel, P. Sklenička. Praha: ČVUT, 1999. s. 199-203. ISBN 80-01-01979-9.

LÖW, J., KUČERA, P. *Metodika pro hodnocení zastavitelnosti území*. Brno: Löw a spol. s.r.o. – Ekologická dílna Brno, 1996. 35 s.

LÖW, J., MÍCHAL, I. *Krajinný ráz*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, s.r.o., 1. vydání, 2003. 552 s. ISBN 80-86386-27-9.